

**Wyrok z dnia 17 listopada 1995 r.
II URN 42/95**

Na podstawie art. 109 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.) w sprawach o świadczenia emerytalno-rentowe dla rolników, wszczętych lecz nie zakończonych przed dniem 1 stycznia 1991 r. decyzją organu rentowego, nadal stosuje się przepisy ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.)

Wyrok Sądu Apelacyjnego, wydany mimo braku zwrotnego poświadczenia odbioru zawiadomienia o terminie rozprawy rewizyjnej strony działającej bez adwokata, jest - z mocy art. 369 pkt 5 w związku z art. 393 § 1 k.p.c. - nieważny.

Przewodniczący SSN: Stefania Szymańska, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Maria Mańkowska,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Jana Szewczyka, po rozpoznaniu w dniu 17 listopada 1995 r. sprawy z wniosku Stanisława Z., w miejsce którego wstąpiła żona Janina Z., przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w S. o przyznanie dodatku pielęgnacyjnego od wcześniejszej daty, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości [...] od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 października 1994 r., [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie z dnia 1 lipca 1994 r., [...] i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Wnioskodawca Stanisław Z. we wniosku z dnia 12 września 1990 r. dochodził przyznania renty inwalidzkiej rolniczej według I grupy inwalidów, bez przekazywania gospodarstwa rolnego, wskazując jako następcę 16 letniego wówczas Leszka Z. Oceniając sprawę na podstawie art. 16 ust. 1a ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.), Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w S. decyzją z dnia 4 lutego 1991 r. nie uwzględnił wniosku, powołując się na orzeczenia komisji lekarskich nie zaliczające ubiegającego się do pierwszej grupy inwalidów.

Na skutek odwołania wnioskodawcy, Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie, wyrokiem z dnia 19 maja 1992 r. [...] uchylił zaskarżoną decyzję i sprawę przekazał organowi rentowemu do ponownego rozpoznania, z zaleceniem przeprowadzenia koniecznych badań lekarskich, także w domu wnioskodawcy i oceny, czy i ewentualnie do dnia 31 grudnia 1990 r. był on inwalidą pierwszej grupy.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy organ rentowy - Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w S. - ponownie odmówił przyznania dochodzonego świadczenia po ustaleniu, że inwalidztwo pierwszej grupy istnieje od dnia 1 września 1992 r. - decyzją z dnia 12 października 1992 r.

Po uzupełnieniu wniosku, ostatecznie decyzją z dnia 10 listopada 1992 r. organ rentowy przyznał wnioskodawcy rentę inwalidzką od dnia 1 stycznia 1991 r. na podstawie art. 21 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.) wraz z dodatkiem pielęgnacyjnym od dnia 1 września 1992 r. wobec orzeczenia komisji lekarskiej, stwierdzającego inwalidztwo I grupy od października 1990 r.

W piśmie z dnia 10 listopada 1993 r. nazwanym odwołaniem, a skierowanym do Sądu Wojewódzkiego w Lublinie, wnioskodawca dochodził wyrównania świadczenia wskazując, że inwalidztwo pierwszej grupy powstało u niego przed dniem 31 grudnia 1990 r.

Powyższe odwołanie Sąd Wojewódzki Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie częściowo uwzględnił wyrokiem z dnia 1 lipca 1994 r. przyznając wnioskodawcy dodatek pielęgnacyjny z tytułu inwalidztwa I grupy od dnia 1 stycznia 1991 r. W uzasadnieniu Sąd ten stwierdził w oparciu o opinię biegłych, że inwalidztwo I grupy istnieje od października 1990 r., stąd też dochodzony dodatek przysługuje od daty przyznania świadczenia w zaskarżonej decyzji, tj. od dnia 1 stycznia 1991 r.

Stanowisko to podzielone zostało przez Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie, który wyrokiem z dnia 27 października 1994 r. oddalił rewizję wnioskodawcy.

Powyższy wyrok zaskarżył rewizją nadzwyczajną Minister Sprawiedliwości i zarzucając rażące naruszenie prawa, a to art. 369 pkt 5 i art. 3 § 2 k.p.c. oraz art. 16 ust. 1a ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.), a nadto naruszenie interesu Rzeczypospolitej Polskiej, wnosił o uchylenie tego wyroku, jak też poprzedzającego wyroku Sądu Wojewódzkiego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Zdaniem rewidującego wyrok Sądu Apelacyjnego dotknięty jest nieważnością, skoro na rozprawie w dniu 20 października 1994 r. wnioskodawca nie był obecny, brak też było zwrotnego poświadczenia odbioru powiadomienia o terminie posiedzenia. Z akt rentowych wynika nadto, że w dniu 15 października 1994 r., tj. w trakcie postępowania, wnioskodawca zmarł, zaś w postępowaniu nie wzięły udziału osoby uprawnione - art. 104 st. 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.), doszło nadto - wobec niewyjaśnienia wszystkich okoliczności sprawy - do naruszenia art. 16 ust. 1a cytowanej ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych...

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rewizja nadzwyczajna jest uzasadniona z przyczyn w niej podniesionych, a jej uwzględnienie skutkuje uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Wojewódzkiego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Z akt sprawy wynika, że w czasie rozprawy rewizyjnej przed Sądem Apelacyjnym w Lublinie w dniu 20 października 1994 r. wnioskodawca nie był obecny, brak też było zwrotnego poświadczenia odbioru zawiadomienia o terminie rozprawy. Mimo tego Sąd zamknął rozprawę odraczając jedynie ogłoszenie wyroku na dzień 27 października 1994 r. Powyższe narusza przepis art. 214 w związku z art. 393 § 1 k.p.c., który obliguje sąd do odroczenia rozprawy w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w doręczeniu wezwania, zaś w przypadku postępowania rewizyjnego także zawiadomienia o terminie rozprawy. Fakt, że rozprawa rewizyjna odbywa się bez względu na niestawiennictwo stron - art. 378 k.p.c. - oznacza że termin takiej rozprawy musi być stronom znany. Powyższe świadczy o pozbawieniu wnioskodawcy możliwości obrony swych praw, powodując nieważność postępowania w myśl art. 369 pkt 5 k.p.c.

Z akt rentowych wynika nadto, że w toku postępowania rewizyjnego wnioskodawca zmarł, a więc w jego miejsce miały prawo wejść małżonka i dzieci, z którymi wnioskodawca prowadził wspólne gospodarstwo domowe - art. 104 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.).

Ust. 1 cytowanego art. 104 ustawy stanowi, że w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenie, świadczenie należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi i dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe. Prawa tego żona wnioskodawcy została pozbawiona, skoro postępowanie w sprawie zostało prawomocnie ukończone wyrokiem z dnia 27 października 1994 r., mimo iż dwa tygodnie wcześniej (15 października 1994 r.) Stanisław Z. zmarł.

Tak Sąd Apelacyjny, jak i Sąd Wojewódzki w Lublinie rozpoznały sprawę poddając ocenie decyzję Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w S. z dnia 10 listopada 1992 r., zajmując - za organem rentowym - stanowisko, że w sprawie ma zastosowanie art. 21 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, wobec nieobowiązania już ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.).

Sądy przeoczyły jednak, że pierwszy wniosek w sprawie dotyczący przyznania świadczenia rentowego, złożony został w dniu 12 września 1990 r. i oparty był na przesłankach zawartych w art. 16 ust. 1a cytowanej ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w myśl tego przepisu (zawartego w ustawie z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczeń społecznych rolników indywidualnych i członków ich rodzin w 1990 r. - Dz. U. Nr 14, poz. 90) rolnikowi zaliczonemu do I grupy inwalidów przysługuje renta inwalidzka bez przekazywania gospodarstwa rolnego, jeżeli prowadzi on to gospodarstwo wspólnie z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty na podstawie odrębnych przepisów i nie spełnia warunków do otrzymania emerytury lub renty na wypadek przekazania gospodarstwa rolnego lub ma niepełnoletniego następcę, który ukończył 15 lat [...] jeżeli pozostaje z nim we wspólnym gospodarstwie domowym.

Sprawa dotycząca tego świadczenia została załatwiona przez organ rentowy ostatecznie w dniu 12 października 1992 r. decyzją odmowną po ustaleniu daty powstania inwalidztwa według I grupy od dnia 1 września 1992 r. Należy zauważyć, że brak wiadomości by decyzja ta została wnioskodawcy doręczona, a jego zarzuty zawarte w odwołaniu świadczą, że w istocie kwestionuje on tę właśnie decyzję, dochodząc

przyznania świadczenia rentowego według poprzednio obowiązujących zasad. Fakt, że w dacie przyznania wnioskodawcy uprawnień rentowych nie obowiązywała już ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych... nie oznacza, że nie ma ona zastosowania. Wniosek o świadczenie rentowe, jak to wyżej podano, złożony został jeszcze we wrześniu 1990 r., a więc przed wejściem w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, zaś pierwsza decyzja (odmowna) organu rentowego, tj. w tym czasie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., wydana została w dniu 4 lutego 1991 r., a więc już po wejściu w życie cytowanej wyżej ustawy - art. 123. W myśl jej art. 109 sprawy o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin (z ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r.), do których prawo powstało przed dniem wejścia w życie ustawy, tj. przed 1 stycznia 1991 r., wszczęte i nie zakończone przed tym dniem decyzją organu rentowego podlegają załatwieniu na zasadach i w trybie określonych dotychczasowymi przepisami, chyba że uprawniony złoży wniosek, aby sprawę rozpoznać według "nowych" przepisów. Wniosek taki jednak w sprawie nie został złożony, zaś wnioskodawca w odwołaniach i pismach je uzupełniających dochodził zastosowania przepisów poprzedniej ustawy, wobec spełnienia, w swojej ocenie, warunków do przyznania świadczenia.

Skoro w toku postępowania odwoławczego przed Sądem Wojewódzkim, ustalono, na podstawie nie kwestionowanej przez strony opinii biegłych sądowych, że wnioskodawca był inwalidą I grupy od października 1990 r. to z powyższego wynika, że spełnił on jeden z warunków do otrzymania świadczenia rentowego w oparciu o powołany wyżej przepis art. 16 ust. 1a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Przesądzenie powyższego zobowiązywało Sąd Wojewódzki rozpoznający odwołanie do czynienia ustaleń, czy zostały też spełnione pozostałe warunki zawarte w cytowanym wyżej przepisie, uzasadniające przyznanie świadczenia według poprzednio obowiązujących zasad.

W materiale dowodowym sprawy brak koniecznych ustaleń w tym zakresie, co uniemożliwiło wydanie orzeczenia reformatoryjnego.

W ponownym postępowaniu rzeczą Sądu Wojewódzkiego będzie uzupełnienie postępowania we wskazanym kierunku i ocenienie czy wnioskodawca miał prawo do dochodzonej renty inwalidzkiej na podstawie wniosku z dnia 12 września 1990 r., przy czym postępowanie to winno się toczyć z udziałem uprawnionych członków rodziny, którzy mieliby prawo do należnego ich poprzednikowi prawnemu świadczenia do dnia jego śmierci.

Zaskarżony wyrok nie tylko rażąco narusza prawo, ale także interes Rzeczypospolitej Polskiej, skoro pozbawia uprawnionych członków rodziny zmarłego rolnika należnych im świadczeń. W interesie państwa leży bowiem, by sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych - zwłaszcza dotyczące emerytur i rent - rozpoznawane były ze szczególną wnikliwością, zaś świadczenia wypłacane według zasad i w wysokości zagwarantowanej prawem.

Z tych wszystkich względów, na podstawie art. 422 § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

=====